

Årsplan 2024/2025

Berg barnehage SA

BARNEHAGEN MIDT I NATUREN

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	side 2	
2.0	Presentasjon av Berg barnehage SA	side 3	
	2.1	Kontaktinformasjon	side 3
	2.2	Barnehagens verdigrunnlag og visjon	side 3
3.0	Barnehagens utviklingsområde og innhold	side 4	
	3.1	Omsorg, lek, læring og danning	side 4
	3.2	Relasjoner	side 6
	3.3	Livsmestring og helse	side 6
	3.4	Vennskap og fellesskap	side 7
	3.5	Pedagogisk ledelse	side 7
	3.6	Språk og kommunikasjon	side 8
	3.7	Mangfold og inkludering	side 8
	3.8	Den samiske kulturarven	side 9
	3.9	Tverrfaglig og forebyggende arbeid	side 9
	3.10	Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet	side 9
	3.11	Forebygging	side 10
	3.12	Uteliv	side 10
4.0	Barnehagens arbeid med lek	side 11	
	4.1	Tre viktige begrep i vårt arbeid med lek	side 11
	4.2	Lekemål	side 11
	4.3	Lek og aktivitet på avdelingene	side 12
5.0	Barnehagens arbeidsmåter	side 15	
	5.1	Planlegging, vurdering og dokumentasjon	side 15
	5.2	Barnehagens digitale praksis	side 15
	5.3	Progresjon	side 16
6.0	Barns medvirkning	side 16	
7.0	Samarbeid mellom hjem og barnehage	side 16	
	7.1	Foreldreråd og samarbeidsutvalg	side 17
	7.2	Eierstyret	side 18
8.0	Overganger	side 18	
	8.1	Overganger, tilknytning og trygghetssirkelen	side 18
	8.2	Overgang fra hjem til barnehage	side 19
	8.3	Overgang fra barnehage til skole	side 19
9.0	Samarbeidspartnere	side 21	
10.0	Politiattest, taushetsplikt og opplysningsplikt	side 22	
11.0	Årshjul 2024/25	side 23	

1.0 INNLEDNING

Barnehageloven pålegger alle barnehager å utarbeide en årsplan. Årsplanen er et arbeidsredskap for personalet og dokumenterer barnehagens valg og begrunnelser. Den bygger på barnehageloven og rammeplan for barnehagen og gir en oversikt over vårt pedagogiske arbeid, våre fokusområder, vårt verdigrunnlag og våre aktiviteter i løpet av året. Den er til hjelp for personalet i arbeidet med å nå våre mål samt sikre sammenheng og framdrift i vårt arbeid. Videre er den et utgangspunkt for foreldrenes mulighet til å påvirke barnehagens innhold. Den gir informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til myndighetsnivåene, barnehagens samarbeidsparter og andre interesserte.

«Barndommen har egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling».

«Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen.»

«Å bidra til at alle barn som går i barnehagen, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek er fundamentalt.»

Dette er et lite utvalg av sitater fra Rammeplan for barnehagen. Å støtte barn til å starte, verne om og videreutvikle sosial lek med rike lekerutiner, mener vi er den beste måten å få oppfylle det rammeplanen krever av oss. Vi håper at du gjennom å lese årsplanen vår, også er enige i det.

Årsplanen er godkjent av samarbeidsutvalget 05.12.2024

2.0 PRESENTASJON AV BERG BARNEHAGE SA

BARNEHAGEN MIDT I NATUREN

Vi er stolte av barnehagen vår og setter pris på at du vil lese årsplanen vår. I årsplanen vår vil du finne mer ut om hvem vi i Berg barnehage er, og hvorfor vi er en barnehage med fokus på lek.

Berg barnehage er en privat, foreldredrevet barnehage som driftes som et samvirkeforetak. Vi er en ideell barnehage, det vil si at det ikke tas ut utbytte fra driften, og hver en krone av overskuddet, går tilbake til barnehagen og barna. Vi holder til i naturskjønne omgivelser på Berg, rundt en mil fra Tromsdalen. Barnehagen har et stort og variert uteområde med skog, kupert terreng, sykkelsti, lekeapparater, gapahuk, grillhytte og trelavvo. Uteområdet gir barna mulighet til allsidig og variert lek og aktivitet slik som å klatre i trær, plukke blomster og bær, ake, sykle og leke i naturens mange kriker og kroker.

Barnehagen er for barn i alderen 0-6 år og har tre avdelinger. Vi har per nå 44 barn og 13 ansatte i barnehagen vår. Åpningstiden er fra kl. 7.15 til kl. 16.30.

2.1 Kontaktinformasjon

Adresse: Innlandsvegen 252, 9021 Tromsdalen

E-post: post@bergbarnehage.no (daglig leder: maria@bergbarnehage.no)

Hjemmeside: <https://brg.barnehage.no>

Telefonnummer til daglig leder: 905 38 548

Telefonnummer til Bergneset: 905 38 551

Telefonnummer til Bjørkebakken: 905 38 550

Telefonnummer til Grønnliollen: 905 38 549

2.2 Barnehagens verdigrunnlag og visjon

Omsorgsfull – Leken – Sammen: våre verdier

Å begynne i barnehagen er en stor forandring i et barns liv. Det viktigste er at barna har det godt i barnehagen, og foran alt annet kommer barnets trygghet og følelsesmessige behov. Når man er trygg kan man være nysgjerrig og ta del i barnehagelivet med glede.

Å være **omsorgsfull** betyr så mye, men først og fremst at vi sørger for at hvert enkelt barn har det trygt og godt i barnehagen. Det betyr at lille Pernille på 1 år, møter omsorgsfulle voksne som arbeider for å skape en god relasjon til henne og foreldrene hennes. Pernille skal bekreftes, få kjærlighet, bli sett, få hjelp ut fra hva hun synes er viktig osv. Vi skal hjelpe henne å sette ord på sine opplevelser, og sørge for at hun har tørre klær, spiser godt, får trøst, hjelp til å løse konflikter osv. Dette er viktig fra den første tiden der nye relasjoner skal etableres og trygghet skapes, og hele veien fram til skolestart. Allerede når Pernille begynner i barnehagen vil vi være **leken** sammen med henne.

Lekne voksne leker borte-titt-titt, kryper og er hund, drikker kaffe av lekekopp, ramler i gulvet, tuller og tøyser – mens vi følger barnets behov for trygghet, nærhet, moro og spenning. Gjennom å være leken sammen med barna skaper vi gode relasjoner og felleskap mellom oss og barna, og barna imellom. Samtidig hjelper vi barna å bli glade i dette fantastiske fenomenet som lek er. Etter hvert vil lek være det viktigste, artigste og mest lærerike som Pernille holder på med i barnehagen. I lek **sammen** med andre utvikler Pernille seg på uendelig mange måter som har betydning for henne nå og resten av livet. Det

mest omsorgsfulle vi kan gjøre er å støtte henne til å mestre dette. Vi voksne skal by på oss selv, og skape magiske øyeblikk. En leken og aktiv voksen er spennende! Ved å være nær barna i og rundt deres lek, kan personalet hjelpe barna å fungere godt sammen i fellesskapet. Ved å arbeide med barnas lek, vil personalet også ha fokus på å skape og vedlikeholde samhold mellom barna, personalet og foreldene.

Gjennom arbeid med barnas lekerutiner, vil alle fagområdene representeres – gjerne flere sammen. Flere fagområder vil gjerne være representert samtidig i et temaarbeid, i forbindelse med hverdagsaktiviteter, på turer, i lek og sosialt samspill. At barn får rike, felles opplevelser, samt ta del i kunnskaper og erfaringer på mange områder, er viktig for å støtte barna til gode lekerutiner. Arbeidet med fagområdene må tilpasses barnas alder, interesser, barnegruppens sammensetning og øvrige forutsetninger. Vi skal skape et spennende miljø som kan være utgangspunkt for lek, nysgjerrighet, undring, læring, utvikling og danning.

Å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling, er barnehagens samfunnsmandat. I rammeplanen står også verdier som gjensidig respekt, demokrati, mangfold, tilhørighet, medvirkning, likestilling og bærekraftig utvikling sentralt. Dette er verdigrunnlag som vi i Berg barnehage skal jobbe med i praksis.

I Berg barnehage har vi, i tillegg til våre verdier, en visjon:

Barna skal tenke tilbake på tiden i barnehagen med glede.

Vi skal jobbe hardt og på ulike måter for at alle barna i barnehagen vår skal oppleve seg selv som en viktig lekekamerat i vårt fellesskap. LEK OG VENNSKAP har stor betydning for barns utvikling og trivsel. Gjennom gjentakende lek med venner og med rike leketemaer, utvikler barna seg på alle områder, med den aller beste motivasjonen. Lek er det artigste barn kan holde på med, og med støtte fra lekekompetente voksne, vil tiden i barnehage være en glad tid.

Til hjelp i vårt arbeid med lek og vennskap har vi fordypet oss i Terje Melaas sine bøker, vært på kurs med denne inspirerende og kunnskapsrike mannen og han har også vært hos oss i barnehagen. Vi har i tillegg hentet inspirasjon fra Trude Brendeland og hennes nettsted Fantasifantasten.

Vi i Berg barnehage er også opptatt av et aktivt UTELIV som skal gi barna mange muligheter og gode opplevelser. En god motorisk utvikling skjer i utfordrende omgivelser. Gleden ved å være ute er endel av vår kulturarv, og bidrar også til gode lekestunder og vennskap.

3.0 BARNEHAGENS UTVIKLINGSOMRÅDER OG INNHOLD

3.1 Omsorg, lek, læring og danning

«Når den frie leken er god for alle barna, blir det godt med tanke på de store ordene læring, danning, medvirkning og demokrati.» (Terje Melaas)

Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning. Omsorg, lek og læring må sees i sammenheng med hverandre. Barn lærer når de leker og leker når de lærer og det er også mye læring i god omsorg.

Omsorg handler i stor grad om nære og varme relasjoner. For å gi barna god omsorg skal vi stadig øke vår kunnskap og kompetanse om:

- Hjernens utvikling og hvordan hjernen fungerer slik at vi lettere kan forstå barnas reaksjoner for så å kunne møte dem på en god måte
- Toleransevinduet og reguleringsstøtte slik at vi kan hjelpe barna å regulere seg når de er utenfor toleransevinduet
- Trygghetssirkelen og tilknytning slik at vi kan støtte barnas behov for beskyttelse, trøst og trygghet og være sensitive i møte med barna.
- Barnehagens leke -og læringsmiljø slik at vi å kan skape et godt utgangspunkt for lek og et positivt og varmt klima i barnehagen.

«**Leken** skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur». (Fra Rammeplanen kapittel 3). Forskning viser at barn tilegner seg språk og sosial kompetanse best gjennom lek. Videre er leken basis for læring og mestring og den har stor betydning for barns opplevelse av glede, humor, spenning og engasjement. Viktige kjennetegn med leken er at den er impulsiv, lystbetont og frivillig.

For å gi gode vilkår for lek i barnehagen skal vi:

- Øke vår kompetanse på hva som kjennetegner barns lek og hva som kan styrke barns lek
- Fremheve barndommens egenverdi ved å la leken gå foran planlagte aktiviteter når vi kan
- Ha fokus på fysisk miljø og tid slik at vi kan skape rom for lek samt et miljø som gir barna mulighet til å starte, verne om og videreutvikle leken
- Benytte et felles språk for lek i personalet slik at vi har en felles forståelse for innholdet i leken
- Ha fokus på de ansattes rolle og hvordan de ansatte direkte og indirekte deltar i barnas lek som støtte og hjelp for barna

Læring i barnehagen fremmes gjennom et stimulerende miljø som støtter barnas lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Barn viser glede når de finner ut av ting, når de lærer seg nye ord og mestrer ting som de ikke tidligere har mestret og læring er dermed med på å fremme livsmestring. Potensialet for læring gjennom lek et stort og mange ganger snakker man om at det er en sammenheng mellom lek og læring. Vi skal derfor se på lek som nøkkelen til læring. Vi vet også at barn lærer best i samspill med andre, og vi skal derfor sørge for gode samspillsituasjoner i barnehagehverdagen. Videre skal vi sørge for å skape et godt læringsmiljø gjennom å:

- Jobbe med tilknytning da trygg tilknytning og relasjoner gir gode forutsetning for læring
- Legge til rette for lek og inkludering for å bidra til gode læringsprosesser i barnehagen
- Gi barna varierte utfordringer, opplevelser og erfaringer og ta barnas oppdagelser på alvor slik at det kan bidra til læring og mestring

Danning handler om å sette barna i stand til å tenke selv, være nysgjerrig og søke kunnskap, stille spørsmål og være kritisk til det som oppfattes som sannheter og yte motstand på egne og andres vegne. Danning handler om å utvikle kunnskap, verdier og holdninger sammen med andre, gjennom samspill, dialog, lek og utforskning.

Vi skal bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse ved å:

- Anerkjenne barna som selvstendige mennesker med følelser og tanker og vise respekt for barnas individuelle uttrykk og vise interesse for det barna sier
- Være gode samtalepartnere, samhandlingspartnere og veiledere for barna ved å være til stede i deres lek og aktivitet og stille gode spørsmål fremfor å bare gi svarene

- Gi barna god selvfølelse, dvs at de opplever at de er gode mennesker, viktig for fellesskapet, kompetente og kjenner seg selv. Dette skal vi gjøre ved å ta barna på alvor, vise dem tillit, gi dem mulighet til å bidra og gi dem oppgaver de mestrer.

3.2 Relasjoner

Forskeren Jay Belsky sier følgende: «*God kvalitet innebærer varme, støttende og omsorgsfulle voksne som er oppmerksomme på barnas behov, som gir respons på deres verbale og nonverbale signaler, og som stimulerer barnas nysgjerrighet og ønske om å lære om verden.*» Belsky sin definisjon på kvalitet innebærer altså fokus på relasjoner og de ansattes relasjonskompetanse.

Mål:

I arbeidet med relasjoner er vårt mål at de ansatte har evne til å etablere positive, sensitive samspill der det enkelte barnet blir sett, forstått og møtt.

For å oppnå dette skal vi:

- Jobbe med trykkgheittssirkelen i personalgruppa som verktøy i hvordan vi skal møte barna
- Kartlegge relasjonene mellom barn og voksne årlig for å sikre at personalet samlet sett har gode relasjoner til alle barna i barnehagen
- Anerkjenne og akseptere barnets følelser slik at barnet føler seg sett og bekreftet. Ved å ta barnets perspektiv og se følelsene bak barnets atferd, kan vi lettere trøste, sette ord på følelsene og hjelpe barnet til å velge gode strategier når ting føles vanskelig.
- Vise barna ubetinget kjærlighet ved å si og vise at vi er glade i dem og bryr oss om dem og at vi er glade for å ha dem i barnehagen vår

3.3 Livsmestring og helse

Rammeplanen sier at barnehagen skal fremme barnas bevegelsesglede og motoriske utvikling og være en arena for daglig fysisk aktivitet. Også barnets psykiske helse skal fremmes og det innebærer at barnehagen skal bidra til trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd.

LEK OG VENNSKAP = LIVSMESTRING

Vi som arbeider i barnehage har lek som fag. Personalet skal ha blick for hva som øker spenningen i leken. Vi må vite hvordan vi skaper mulighet for barn til å leke. Når barn står på utsiden av leken, er personalets oppgave å støtte dem inn i lek og til å være i lek over tid sammen med andre. Den vanskeligste, mest krevende og viktigste jobben vi gjør, er å støtte barn til å leke selvstendig og få gode lekerutiner.

I leken erfarer barna at nysgjerrighet og utprøving er spennende, noe som bidrar til økt kunnskap, mestring, motivasjon og læring. Vi vet at det å gjenta med moderat grad av nye elementer er læringsfremmende. Når barn kjenner at det er gøy, søker de gjentakelse. Nyere forskning presiserer hvordan barn som støttes inn i lekerutiner får bedre vilkår for begrepslæring og leser bedre på skolen. De blir også bedre i matematikk og realfag senere i livet. (Terje Melaas).

I Berg barnehage skal vi blant annet benytte naturen som arena for lek, læring, relasjonsbygging og felles opplevelser og på den måten også fremme barnas fysiske og psykiske helse. I naturen får barna utfordre seg motorisk gjennom fysisk aktivitet i bakker, ulendt terreng, skog og mark. Naturen gir barna helt andre utfordringer enn hva de får innendørs og studier viser at barn som leker i naturen får bedre koordinasjon, bedre muskelstyrke og bedre balanse. Samtidig får barna stimulert sansene sine på en annen måte i

naturen med alle lukter, lyder, synsinntrykk og materialer som man kan ta på, se på og utforske. Felles opplevelser i naturen gir rom for utforskning, samhold, trivsel, fellesskapsopplevelse og livsglede. Å være sammen i naturen kan gi barna meningsfulle hverdager som igjen skaper livsmestring. Det å ta seg tid til å kjenne vinden blåse i ansiktet, studere høstbladenes form og farge sammen, lytte til fuglene som kvitrer, kjenne gleden ved å kunne grave i jorda og å løpe i skogen sammen, skaper gode følelser og opplevelser. Slike opplevelser skal vi ha fokus på.

Vi skal også jobbe med kropp og grenser i barnehagen. Hensikten med det, er å ruste barna mot kroppspress, bidra til økt kunnskap om grensesetting for egen kropp og styrke selvfølelse og individ. I tillegg skal det forebygges vold, seksuelle overgrep og grenseoverskridelser. Barna skal bli kjent med egne følelser og få en positiv oppfatning av seg selv. Forskning viser at barn helt ned i barnehagealder vurderer seg selv og kroppen sin ut fra holdningene som er rundt dem. De ansatte i barnehagen har derfor et stort ansvar i forhold til hva vi formidler av kunnskap og holdninger rundt kropp, bevegelse, mat og helse, om grensesetting, gode og vonde hemmeligheter og gode og vonde berøringer.

3.4 Vennskap og fellesskap

Vennskap er viktig for barnehagebarn. De trenger å ha venner som velger å være sammen med dem og som de velger å være sammen med. Vi skal legge til rette for vennskap og fellesskap ved å:

- Forebygges, stoppes og følges opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillmønstre i barnehagen. Dette skal vi blant annet gjøre gjennom å jobbe aktivt med barnehagelovens §§ 41-43 om psykososialt barnehagemiljø som skal sikre alle barn er trygt og godt barnehagemiljø.
- Ha fokus på det å være en god venn og jobbe med normer for samhandling i barnehagen
- Støtte barnas initiativ til lek og spill, hjelpe og veilede barna i leken samt starte lek som barna inviteres med i
- Gi barna opplevelsen av å være betydningsfulle i fellesskapet ved at hvert enkelt barn blir sett og hørt. De skal oppleve å få delta på sine premisser og bli anerkjent for den de er.
- Legge til rette for at barna får gode opplevelser sammen i barnehagen. Det være seg i leken og i hverdagsaktiviteter som innebærer alt fra å bake boller og danse sammen til å dra på oppdagelsesturer i naturen sammen.

3.5 Pedagogisk ledelse

Pedagogiske ledere og daglig leder har et viktig ansvar for å styrke og utvikle det faglige innholdet i barnehagen. Barnehagen trenger ledere som involverer seg og er drivkraften i å utvikle en lærende organisasjon, slik at det bidrar til god kvalitet og barns læring og utvikling.

Gjennom pedagogisk ledelse skal vi utvikle en god praksis i barnehagen. Dette innebærer at vi skal ha ledere som:

- Leder og følger opp arbeidet med å sette mål og peker ut retning for arbeidet
- Sørger for møtepunkter hvor alle ansatte jevnlig kan delta i vurdering og utvikling av praksis
- Kjenner de ansattes kompetanse og styrker og legger til rette for at alles ressurser dras nytte av i barnehagehverdagen samt at det styrkes der det trengs
- Setter seg inn i nytt fagstoff og ny forskning og trekker inn ytterligere fagkompetanse fra andre instanser når det er nødvendig
- Legger opp til refleksjon i personalgruppa for å styrke de ansattes faglighet
- Lager møteplasser som sikrer at barn og foreldre får medvirkning i barnehagens hverdagsliv
- Gir rom for at hver enkelt deler av sin kunnskap og erfaring og på den måten gjør hverandre gode

- Bidrar til at vi stiller spørsmål ved det vi selv og andre gjør, forholder oss til forskning og faglitteratur og på den måten finner frem til hvordan vi kan gjøre en best mulig jobb for barna
- Skaper et miljø hvor vi tåler at vi gjør feil og hvor vi skal utnytte disse feilene til å finne bedre måter å gjøre ting på
- Skaper et miljø hvor det er positivt å spørre om råd, veiledning og hjelp

3.6 Språk og kommunikasjon

Rammeplanen sier at «*Alle barn skal få en god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling.*» Kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barns utvikling. Evnen til å bruke språket er avgjørende for hvordan barn kan kommunisere med voksne og med andre barn, hvordan de kan sette ord på erfaringer, fortelle om noe viktig, diskutere og reflektere sammen med andre. Vi skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening.

Språk og dialog

Dialoger mellom voksne og barn, hvor den voksne viser respekt og varme for barnet, gir den beste forutsetningen for å utvikle barnas språk. Vi skal derfor ha fokus på dialogen og for å gi barna de beste forutsetningene for språkutvikling, skal vi:

- Snakke tydelig og gjerne litt saktere enn vanlig
- Ha øyekontakt med barnet og barna vi snakker med
- Forsikre oss om at barna forstår hva vi sier gjennom å stille spørsmål og følge barnets kroppsspråk for å fange opp om barnet forstår eller ikke
- Lytte til barnet og tydelig vise at vi er interessert i hva barnet sier
- La barnet snakke ferdig når det snakker og ikke fylle inn det vi tror barnet skal si
- Ha fokus på hva barnet sier og ikke hvordan barnet sier det
- Sette ord på hendelser, gjenstander, følelser og alt det som befinner seg rundt oss

Språk, bøker, fortelling og konkrete

Små barn har ikke et velutviklet verbalt tankespråk og har derfor problemer med å skape indre bilder når vi leser en tekst for dem. De er derfor avhengig av at vi benytter bøker med bilder som følger teksten man leser. Vi skal derfor benytte bildebøker og også konkrete sånn at barna kan se og ta på bilder og konkrete mens vi leser og forteller. Generelt er det å benytte fortelling, og også tredimensjonalt materiell, til stor hjelp for å utvikle barns språk. Vi skal derfor bruke korte fortellinger, eventyr og historier sammen med figurer, bilder og konkrete sammen med barna for å utvikle språket deres.

Språk og musikk, rim og regler

Det å synge, leke og ha det moro sammen med barn, gir språkstimulans. Vi skal derfor bruke sang og musikk, rim og regler og lek og moro aktivt i barnehagen. Dette innebærer blant annet at vi skal:

- Bruke gester og tonefall for å understreke og tydeliggjøre det vi sier for barna
- Benytte bevegelsesleker, fingerleker og «ansikt-til-ansikt»-leker sammen med barna
- Benytte sang, musikk, rytmer, dans og bevegelse i samling og i mindre grupper
- Bruke rim og regler samt ha det moro med ord og lyd

3.7 Mangfold og inkludering

Barna i barnehagen kommer fra ulike hjem og de har ulik bakgrunn og ulike kulturer. Vi skal respektere dette mangfoldet ved å vise nysgjerrighet for det sammen med barna. Vi skal snakke om forskjeller og

likheter og undre oss sammen med barna om hvorfor vi er forskjellige. Barna skal oppleve at det finnes ulike måter å leve på, tenke på og handle på og at det er en berikelse. Ved at de ansatte i barnehagen aksepterer og fremhever forskjellene blant barn og voksne vil også barna få gjensidig respekt for mangfoldet i barnehagen og i verden. Gjennom dette og ved å gi barna like muligheter til å delta i fellesskapet uavhengig forskjellene, så skal vi legge til rette for både mangfold og inkludering.

3.8 Den samiske kulturarven

Rammeplanen sier at samiske barn i barnehagen skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor. Videre skal barna i barnehagen bli kjent med samisk kultur og levesett og bli kjent med at samene er Norges urfolk. Vi skal bidra til dette ved å:

- Markere samefolkets dag hvor vi tar for oss andre deler av samisk kultur og hverdagsliv
- Formidle samiske fortellinger og sagn i barnehagen
- Lytte til samisk musikk og joik

3.9 Tverrfaglig og forebyggende arbeid

For å ivareta tverrfaglig- og forebyggende arbeid i barnehagen er vi en del av Tromsø kommune sin samarbeidsmodell «Bedre Tverrfaglig innsats» (BTI). Denne er bygd opp med en struktur for samarbeidet hvor ansatte får en beskrivelse av hva man skal gjøre dersom et barn i barnehagen har behov for ekstra støtte og oppmerksomhet. Den inneholder ulike verktøy som kan benyttes i arbeidet samt ulike møttestrukturer for det tverrfaglige samarbeidet. Barnehagen er også en del av et ressursteam som skal bidra til å sikre tidlig innsats og kvalitet i barnehagetilbudet til barnehagebarn i Tromsø. Ressursteamene er et møtepunkt som skaper et godt tverrfaglig samarbeid, primært mellom barnehager, pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og helsestasjon. Andre eksempler på samarbeidspartnere er barnevernstjenesten, forebyggende helsetjenester og barnehabiliteringen.

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barns omsorgs- og livssituasjon. Som forebyggende arbeid i barnehagen har vi stort fokus på tilknytning. Gjennom kunnskap om tilknytning kan de ansatte være oppmerksomme på barn som forsøker å formidle at de har det vanskelig. Da har de ansatte bedre forutsetninger for å se og støtte barna det gjelder, og dermed forebygge virkningene av belastende livssituasjoner - enten det dreier seg om forbigående problemer eller vansker av mer alvorlig og varig karakter. Vi skal også jobbe forebyggende gjennom:

- Å øke de ansattes kompetanse på barns atferd og hvordan man skal vurdere det man ser
- Å arbeide med kropp og grenser i barnehagen

3.10 Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet

I rammeplanen står det at barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. I stor grad innebærer dette inkludering og tilrettelegging for sosial deltakelse. Barnas viktigste sosialiseringarena er lek. Vi skal derfor sørge for at alle barn får delta lek og fellesskap. Dette og øvrig tilrettelegging skal vi gjøre ved å:

- Tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger gjennom å etablere lekegrupper og smågrupper som legger til rette for hver enkelt barns deltakelse
- Benytte hjelpemidler i barnehagehverdagen for barn som trenger ekstra støtte, for eksempel i form av billedstøtte eller konkreter
- Vurdere tilretteleggingen underveis og justere den i tråd med barnets behov og utvikling

3.11 Forebygging

Barn skal ha et godt og bevisst forhold til kroppen sin. De skal lære at de har rett på å ha kroppen sin i fred, at egne grenser skal respekteres, samt at de må respektere andres grenser. Ingen har lov til å gjøre noen noe vondt, spesielt ikke de voksne. Barna skal lære om gode og vonde berøringer og hva en god hemmelighet er. Det er bare de gode hemmelighetene som gjelder, vonde hemmeligheter gjelder ikke og må fortelles. Barn trenger at vi snakker om dette. I tillegg til å lære om seg selv og andre, vil det at vi tar dette opp kanskje gjøre at barn tør å fortelle hvis de opplever ting som er vondt, ekkelt eller rart.

3.12 Uteliv

Uteliv – Barnehagen midt i naturen

Berg barnehage er «Barnehagen midt i naturen». Turmulighetene er fantastiske til alle årstider, både i fjæra og i skogen, og dette benytter vi oss flittig av. I tillegg har vi et flott uteområde i barnehagen, som byr på mange og varierte utfordringer og muligheter.

«Forskning viser at i barnehager der det legges vekt på utelek og friluftsliv, leker barn flere fantasileker. I slike barnehager er tempoet roligere, konfliktene færre, barna er mindre syke, har bedre konsentrasjon og er bedre motoriske enn barn i barnehager med liten plass. Barn som leker i naturen får bedre balanse, koordinasjon, orienteringsevne og styrke.» (Stortingsmelding nr. 41, Kvalitet i barnehagen s. 72).

Berg barnehage tilbyr barna et mangfold av opplevelser i og med naturen. Naturen er en fantastisk arena, der barna får uendelige muligheter for å utvikle seg motorisk, språklig, sosialt og intellektuelt. Naturen inspirerer fantasien og leken og den gir oss god plass, varierte utfordringer og mestringmuligheter. Naturen gir barna et felles utgangspunkt for lek sammen. Ideene om hva som skal lekes kommer ganske umiddelbart når barna kommer i kontakt med naturen, spesielt i kjente områder. Også ute ser vi adgangsstrategier, lekerabling og lekerutiner. Arbeidet med leken gjelder like mye ute som inne.

Når det er nok snø går vi masse på ski, både innenfor og utenfor gjerdet. Å gå på ski er en del av vår Kulturarv. I tillegg øver skigåing barnas balanse, koordinasjon, utholdenhet, viljestyrke mm. På Berg er vi tett på naturen, og nyter godt av de mulighetene det gir. På våren følger vi livet i fuglekassene, vi ruger hønseeegg i rugemaskin og følger nøye med utviklinga frem til søte små kyllinger. Vi besøker også gårdsbruk i nærområdet, hilser på dyr og kjøper grønnsaker. Også ute skal verdiene våre; **leken, omsorgsfull og sammen**, være sentral. Tryggheten og tilknytningen må vi ha i fokus hele tiden.

Mål for utelivet:

Barna skal få utfolde seg og bli glade i å være ute i naturen til alle årstider og i all slags vær.

Ut fra barnas forutsetninger skal:

- barna få mulighet til å mestre bevegelse i alt slags terreng. De skal utvikle en god grovmotorikk, god utholdenhet og god balanse. Ute skal barna oppleve progresjon i utfordring og mestring i samspill med naturen.
- barna få oppleve naturen med alle sanser
- lek og vennskap ha gode vilkår ute i barnehagen og på turer.
- vi hjelpe barna å kjenne etter og si fra slik at de kan være passelig varm, skifte når de blir våt mm.
- vi gi barna muligheter til å utvikle selvstendighet på tur; bl.a. ta vare på eget utstyr i egen sekk, lære å smi m.m.
- barna bli selvstendige i terrenget med ski på bena
- alle avdelingene gå på tur hver uke

4.0 BARNEHAGENS ARBED MED LEK

4.1 Tre viktige begrep i vårt arbeid med lek

Adgangsstrategi handler om den måten barna forsøker å komme seg inn i etablert lek på. Dette kan være utfordrende for alle barn. Det er ikke bare å spørre «får æ være lamme», for det er naturlig (og viktig) for barn å verne om den leken de er i. En god adgangsstrategi kan være å nærme seg leken, observere hva som lekes og vente på en anledning til å få bli med. På grunnlag av observasjon eller fri fantasi kaster barn seg inn i leken med et spennende initiativ. Å by seg frem kan være vanskelig, og personalet kan hjelpe barn til å bruke så magiske adgangsstrategier at andre barn slipper nye barn inn i sine lekerutiner.

Lekerabling handler om hint som forteller «jeg vil leke». Lekerabling oppstår når indre forestillinger spontant får utløp, og kan lett forveksles med uønsket/lite hensiktsmessig atferd. Lekerablingen kan ha en kaotisk karakter, det er mer forspillet til lek enn selve leken. Lekerabling er en ressurs som viser personalet hva barna ønsker å leke. Personalet må sørge for at barna ikke blir værende i lekerablinga for lenge, de må da hjelpe barna over i lek.

Lekerutiner innebærer gjenkjennelse, gjentakelse og nyskapelse. Lekekamerater vender tilbake til en lek de har lekt sammen over tid. Barn gjenkjenner og gjentar, med uskrevne avtaler. I lekerutiner har barna oversikt, trygghet og kunnskap om hva som er rammen for leken. I lekerutiner får barn oppleve mestring gjentatte ganger. Lekerutiner har verdi for lek, vennskap, og læring på en og samme tid. I lekerutiner utvikler barna livsmestring som har betydning nå og resten av livet. Etablerte lekerutiner er mindre sårbare for avbrytelser, og barna får god anledning til å vende tilbake til leken. Lekerutiner under etablering er sårbare og trenger tilrettelegging og verving for å bli etablert.

4.2 Lekemål

Alle barn skal erfare å ha spennende lekerutiner med venner.

For å oppnå dette, skal voksne i barnehagen:

- Støtte og veilede barna til å leke sammen over tid, og ha blikk for hva som kan hjelpe barna til å videreutvikle leken.
- Hjelp barna å utvikle gode adgangsstrategier ved å observere leken de ønsker å delta i, og finne magiske adgangsstrategier for å komme med i etablert lek.
- Være tilretteleggere for et godt lekemiljø, med materiell, rom og tid, samt verne om lek som er i gang.
- Bidra til inspirasjon til lek med eventyr, materiell, opplevelser og fordypning i tema barna er interesserte i. Vi lar barna få bidra i oppgaver som skal gjøres i barnehagens hverdag da dette også inspirerer til lek.
- Ha et stort atferdsrepertoar og evne til å improvisere i forhold til barnas interesse og deres behov for støtte i lek og samspill.
- Støtte og oppmuntre til lek gjennom egendeltakelse og som igangsetter.
- Observere og kartlegge alle barnas lekeferdigheter.
- Ut fra observasjoner skal vi ved behov sette i gang ekstra tiltak - slik at alle barn skal mestre, og oppleve gleden av «å være lamme».
- Dokumentere lekemiljø og lek, spesielt lekerutiner, for foreldrene og hverandre.
- Ha lek som være tema på foreldresamtaler, foreldremøte og de ulike møtepunktene for personalet, for å evaluere, inspirere, justere og oppdatere.

Barn som er gode til å leke med andre, er også gode til å omgås andre, noe som har betydning hele livet. Å mestre dette er godt for livsmestring og sunn psykisk helse.

4.3 Lek og aktivitet på avdelingene

Forskning viser at gevinsten for barns læring på både kort og lang sikt, best kommer fra en pedagogikk som tar utgangspunkt i «hele barnet» og «lekende læring». (Dan Summer, professor i utviklingspsykologi ved Aarhus Universitetet i Danmark). Med dette som utgangspunkt er det barnas egne aktiviteter og perspektiver som står i sentrum.

Med utgangspunkt i vår visjon, våre mål, våre satsingsområder, verdiene våre og rammeplanen, er vi opptatte av at å se hele barnet og legge til rette for et godt lekemiljø der barna utvikler gode og rike lekerutiner. Vi vil arbeide for at barna etter hvert skal mestre den frie leken på en glimrende måte for seg selv og andre. For å ivareta barna best mulig ut fra sin alder og modning, er barna (og de ansatte) i Berg barnehage delt inn i tre avdelinger; Bergneset, Bjørkebakken og Grønnlikollen.

Lek på Bergneset – Eksempel på en hverdag hos oss

Klokka er 07.30 og Pernille på 1,9 år kommer inn døra sittende på pappas trygge arm. De prater i garderoben og henger sekk og klær på plass. Pernille titter inn på avdelingen og får øye på dukkevogna. «Vogna» utbryter hun og går inn på avdelinga. «Hade Pernille» sier pappa, Pernille vinker så vidt – hun er travelt opptatt med å brette teppet over dukka i dukkevognen. Dette er nemlig ikke første gang Pernille skal ut på trilletur med dukka. Dette har blitt det Terje Melaas kaller en lekerutine for Pernille. Hun kjenner igjen vogna og dukka både fordi hun har lekt dette før og fordi små barn ofte leker det de ser de voksne gjør. Det er gjenkjennbart.

Klokka blir 07.45 og Magnus på 1,7 år kommer inn døra med barnehagesekken på ryggen og sin hånd i mamma. Magnus går mot døra til avdelinga og titter inn, mens mamma tar av han sekken. Magnus titter bort på Pernille som fortsatt holder på med dukkevogna og roper «Oooooaaaaoooooooooooo». Pernille ser bort på Magnus og ler. I gangen der Magnus er, står det en kopp tilhørende lekekjøkkenet. Han tar koppen, klemmer mamma og vinker hade i gangen før han går bort til Pernille med koppen i hånda. Pernille klyper fast i vogna i frykt for at Magnus skal ta den, men Magnus tar koppen han har i hånda og later som han gir dukka noe å drikke. Han utbryter «Aahhh». Pernille smiler og gir han håndveska som henger på armen hennes.

Her ser vi et flott eksempel på hvordan Magnus bruker koppen og gir drikke til dukka, det som Terje Melaas kaller en adgangsstrategi, for å komme inn i leken til Pernille. Han visste hva de trengte for å kunne leke sammen.

Klokka har nå blitt 08.30 og de fleste barna på avdelingen er på plass. Det er tid for frokost og matboksene står klare. Under første del av frokosten er det rolig og barna spiser, mens de voksne tar noen fingerregler og et bordteater, for de jobber litt med fortellinga om «Den bittelille kona» denne måneden. Støynivået ved bordet øker i takt med at de små magene blir mette og Magnus er først ut med å banke koppen i bordet etterfulgt av en herlig latter. De andre barna hiver seg med og banker koppene i bordet og starter et orkester av tromme og latter... Dette tyder på ingen måte på uoppdagne barn uten bordskikk. Det tyder på fornøyde barn som har fått påfyll av mat og er klare til å leke igjen. De vet at de vil leke, men ikke helt hva enda, så derfor er dette et godt eksempel på det Terje Melaas kaller lekerabling.

På Bergneset går de yngste barna; Tolv ett -og toåringene. Avdelinga har fått navn etter neset nedenfor barnehagen. For de minste er det nok å bli kjent og trygg i barnehagens uteområde, men etter hvert vil barna kunne gå ned til Bergneset ved havet på egne ben. Vi benytter oss av nærområdet rundt barnehagen, både skogen og fjæra på turene våre. De eldste på avdelinga vil gjerne også gå på ski, slik som de ser de eldre barna gjør. På denne avdelinga dannes et viktig grunnlag for det å være glade i å være ute. Barna på Bergneset har en dagsrytme som er godt tilpasset alderen deres. Personalet

har stort rom for å tilpasse omsorg, rutiner, lek og læring etter alder og individuelle behov. Et fang å sitte på er viktig for ett- og toåringene. Et språkstimulerende miljø med sang, regler, fortellinger, lesing og samtale med barna vektlegges i arbeidet på avdelinga.

Voksne er barnas første lekekamerat, og personalet på Bergneset vet viktigheten av å gjøre seg tilgjengelig der barna er. De små barna leker mye ved siden av hverandre (parallellek). I denne alderen står hermeleken sentralt - det en gjør, vil gjerne flere være med på. Barna har stor glede av å herje sammen. Etter hvert som barna blir eldre, preges leken mer av samspill, men gjerne med voksne i umiddelbar nærhet for hjelp og støtte. På Bergneset er det en gryende late-som-om lek, der de voksnes støtte er sentral. Gjennom lek med andre, får barna sine første erfaringer med vennskap.

Lek på Bjørkebakken - Eksempel på en hverdag hos oss

Pernille og Magnus begynner på Bjørkebakken når de er 2-3 år. Hvis det lar seg gjøre følger en voksen fra Bergneset med ned til Bjørkebakken sammen med barna når de begynner der på høsten.

Pernille ankommer Bjørkebakken kl. 7.30. Hun sier raskt «hade» til foreldrene sine, og springer inn på avdelinga. Hun finner frem leker hun vil leke med mens hun venter på vennen sin Magnus, og hun spør etter han. Når Magnus kommer litt senere, er hun ute i garderoben og møter han med et smil. Hun gjør seg «lekbar» ved å hoppe fra en benk og ned på en madrass. Magnus lar seg friste og blir straks med på leken når pappa går.

Pernille og Magnus har god lekerutine der de leker badeland og hopper i gangen. Flere barn vil være med på leken og får hjelp av de voksne til å komme inn i leken. De voksne forestår forskjellige adgangsstrategier slik at alle som vil, får være med på leken. Noen barn får en ball som blir en badeball, altså en fin rekvisitt som kan brukes som en adgangsstrategi. Andre sier; «Nå tar vi badebuksa på og hopper i bassenget». Den voksne ordner også med en dusj, støvbrettet fungerer godt som dette.

De fleste barna på Bjørkebakken har etter hvert fått gode lekerutiner, mens andre øver på dette. Leken blomstrer når barna får tid og inspirasjon, og når omgivelsen innbyr til lek. I denne alderen får rolleleken en sentral plass. Personalet er betydningsfulle som inspirasjon, støtte og hjelp til å leke mer sammen. De voksne er ekstra viktige støttespillere for barn som har vanskeligheter med å få til et lekende samspill med andre.

Bjørkebakken har fått navnet fra området hvor vi har lavvoen vår, i fjæra en liten kilometer nord for barnehagen. Mens barna går på Bjørkebakken har de gjerne sin første tur til lavvoen og Bjørkebakken. I tillegg er de med på andre skogsturer, fjæraturer m.m. Barna går på ski når det er muligheter for det.

Barna på Bjørkebakken blir mer selvstendige, og språket er i en rivende utvikling mens de går her. Språkstimulering i form av sang, regler, dramalek, lesing og samtaler er et viktig fokus her også, men skal ikke ta for mye tid fra barnas lek. Den viktigste språkstimuleringa skjer naturlig i leken.

Lek på Grønlikollen – Eksempel på en hverdag hos oss

Når Pernille og Magnus går inn i sitt 4. år i Berg barnehage, begynner de på Grønlikollen. Denne avdelingen er i et eget hus, et gammelt og sjarmerende hus som tidligere har vært skole.

Klokken 07.30 sitter Magnus sammen med en voksen og 2 andre barn. De prater sammen og konstruerer figurer med Geomag. Magnus spretter opp i det Pernille kommer inn døren sammen

med mammaen sin. Pernille ser Magnus som kommer mot henne og vil leke, men hun har litt vanskelig for å slippe hånden til mamma i dag. Den voksne kommer ut i garderoben, setter seg på huk fremfor Pernille og ønsker henne velkommen. Sammen går de til vinduet for å vinke til mamma. Når dette er gjort er Pernille klar for å starte barnehagedagen. Hun og Magnus forsvinner inn i lekehuset der den voksne hører de starte familieleken, en lek de leker nesten hver morgen. Dette er hva Terje Melaas kaller for er lekerutine

Klokken 08.05 kommer Trine til barnehagen, hun ser nysgjerrig på lekehuset, men går ikke inn. Hun står utenfor og ser på at Pernille og Magnus leker. Etter en stund sier Trine; «Dåkker, æ va liksom storesøstra som hadde vært på skolen.» Pernille; «Ja og så skal du liksom passe babyen, for mamma og pappa skulle på kino.» Her ser vi Trines glimrende utføring av det Terje Melaas kaller for adgangsstrategi. Leken fortsetter 8.30, når barna hører en forsiktig bjellelyd. De løper til vasken, vasker fingrene og gjør seg klar til morgensamlingen.

Etter frokost fortsetter familieleken. Noen av de andre barna løper etter hverandre med en lekedinosaur i armene. Rundt og rundt, de roper og ler. Dette er hva Terje Melaas kaller for lekerabling. En voksen legger et grønt pledd over en benk, legger frem noen plankebiter og noen plastblomster. Så sier den voksne: «Se her, her bodde liksom dinosaurene.» Barna setter seg rundt benken, begynner å dandere blomster og legge utover plankebiter. Snart har dinosaurene fått liv og leken er sentrert rundt den grønnkleddde benken.

På denne avdelinga går de eldste barna. Grønnlikollen har fått navnet fra en kolle ovenfor barnehagen. Stien opp til Grønnlikollen blir flittig brukt. Barna er fordelt i to grupper med hver sin turdag, i tillegg til at de drar på spontane turer innimellom. Lavvoen, fjæra, skogen og fjellet gir gode turmuligheter. Skigåing er populært når det er forhold for det. Vi ser tydelig at barna øker ferdighetene sine på ski fra år til år.

På denne avdelinga blir barnas lek mer variert og avansert. De voksne må fortsatt støtte om, tilrettelegge for, verne om og inspirere barnas lek. Å ha andre barn å leke med blir viktigere og viktigere. Barna blir mer selvstendige i rolleleken, og de yngre lærer av de eldre. Personalet har ansvar for å sikre at alle barna mestrer leken sammen med andre på en god måte.

Språkstimulering er viktig for barna på denne avdelinga også. Rim, regler, sang, lesing, spill osv gir barna varierte muligheter og utfordringer. Og aldri er de så språkaktive som i rolleleken.

5.0 BARNEHAGENS ARBEIDSMÅTER

5.1 Planlegging, dokumentasjon og vurdering

I rammeplanen står det: «*Planlegging skal bidra til kontinuitet og progresjon for enkeltbarn og barnegruppen*». Det betyr at personalet må være til stede og nær og få med seg hvor enkeltbarnet og barnegruppen er og hva de trenger for sin utvikling. Planlegging skjer på kort og lang sikt, ut fra personalets kunnskap, erfaring, kompetanse og observasjon. Barns lekeutvikling, lekekompetanse, lekerutiner, adgangsstrategier og lekerabling får særlig oppmerksomhet hos oss. Vi planlegger hvordan vi kan hjelpe barna å skape gode lekerutiner og hvordan de kan utvikle og utvide disse.

Gjennom planlegging, dokumentasjon og vurdering av det pedagogiske arbeidet får vi muligheten til å reflektere over både innhold og praksis i barnehagen. Det igjen gir oss mulighet til å utvikle og forbedre barnehagen som pedagogisk virksomhet. Vi skal være en lærende organisasjon ved å skape og dele kunnskap om hvordan vi kan jobbe mot våre mål både på kort og lang sikt, se ting på nye måter og finne nye måter å lære ting på sammen.

Gjennom planlegging skal vi sørge for en gjennomtenkt og hensiktsmessig bruk av barnehagens menneskelige og materielle ressurser. Vi skal planlegge organisering, innhold og prosesser i barnehagen, alltid med sikte på å nå våre målsetninger. Planleggingen skal ta utgangspunkt i kunnskap om barns utvikling og læring, individuelt og i grupper, i tillegg til observasjon, dokumentasjon, refleksjon, vurdering og samtaler med barn og foreldre. Planlegging, dokumentasjon og vurdering henger i så måte sammen.

Pedagogisk dokumentasjon er et kollegialt verktøy som vi skal benytte i vårt dokumentasjonsarbeid. Det involverer alle ansatte og er en prosess hvor en tar deler av virksomheten i nærmere øyesyn. Det innebærer at man tar tak i noe som har hendt og deretter utvikler virksomheten i fellesskap, både barn og ansatte. I verktøyet pedagogisk dokumentasjon benytter man alltid et konkret materiale. Det kan være notater fra observasjoner, refleksjoner sammen med kollegaer, barna eller foreldrene, bilder eller resultater fra barnas arbeidsprosesser. Man starter med innsamling av informasjon (OBSERVASJON), deretter velger man ut noe fra det som er observert (DOKUMENTASJON), så ser vi tilbake på det som har hendt sammen med andre (REFLEKSJON) og til slutt beskriver man prosessen og synliggjør læringen (PEDAGOGISK FORTELLING).

Vurdering handler om refleksjoner. Det handler om å se på tidligere erfaringer, hva som skjer og skjedde, stille spørsmål og gjennomgå hvordan det gikk, hva som fungerte bra/dårlig og hva som må gjøres annerledes. Det handler om å tenke gjennom hvordan vi, barna og andre opplevde det, hvordan vi og andre vil at det skal være, hvordan vi kan endre på ting eller gjøre det annerledes neste gang.

Vi skal vurdere ut fra målene våre i årsplanen og i andre planverk, målene for hver måned og målene i dagsrytmen vår. Vurderingene skal gi personalet et utgangspunkt for videre planlegging og gjennomføring. Det skal også bidra til en åpen diskusjon om barnehagens formål, innhold og oppgaver. Faglige og etiske problemstillinger skal inngå i vurderingsarbeidet slik at de ansatte kan lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet.

5.2 Barnehagens digitale praksis

Barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring. Barna i Berg barnehage skal få kjennskap til mulighetene som ligger i digitale verktøy. Samtidig skal de ansatte vurdere relevans og egnethet og delta i barnas mediebruk. I praksis betyr det at barn og voksne skal være sammen om bruken av digitale verktøy. Vi skal blant annet bruke digitale verktøy på en måte som bidrar til å kommunisere,

tenke og handle i fellesskap, undre seg sammen, hjelpe hverandre, bruke språket aktivt og søke etter løsninger sammen.

5.3 Progresjon

Progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle seg, lære og oppleve fremgang. Alle barna skal kunne oppleve progresjon i barnehagens innhold og barnehagen skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte leke-, aktivitets- og læringsmuligheter.

I leken ser vi tydelig en progresjon som gjenspeiler hele barnets modning og kompetanse.

6.0 BARNES MEDVIRKNING

«Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov.» (Rammeplanen kap. 4).

Barna i Berg barnehage skal bli hørt og sett av sensitive, omsorgsfulle og kompetente voksne. Ved å være tilstedeværende og nær barna, gjør personalet sitt beste for å legge til rette for en god hverdag for barna. Personalet skal ha tid til samtaler og gode møter med barna, og barna skal oppleve at vi lytter til hva de har å si og tar dem på alvor.

Personalet skal gjøre det de kan for å forsøke å forstå det enkelte barn, og hjelpe dem å sette ord på det de vil formidle. Dette har betydning for barns språkutvikling, for deres danning og medvirkning, og for utvikling av selvbildet.

Å få delta i lek og være sammen med venner er grunnlaget for barns trivsel, og viktig for en meningsfull hverdag i barnehagen. I leken er barnas medvirkning essensiell, å støtte barn til lek er det viktigste vi gjør i forhold til å ta barns medvirkning på alvor.

7.0 SAMARBEID MELLOM HJEM OG BARNEHAGE

Samarbeidet mellom barnehagen og foreldre er en viktig del av barnehagens innhold og har stor betydning for barnets trivsel og utvikling. I barnehageloven står det *«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling»*. Videre står det i barnehageloven at *«Barnehagen skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene»*.

Barnas ve og vel er utgangspunktet for det viktige foreldresamarbeidet. De ansatte blir godt kjent med barna, og ser hvordan barna har det i gruppe med andre barn. Vi ser hvordan de leker abler, hvilke adgangsstrategier de bruker, hvem de leker med og hvilke lekerutiner de har. Det er viktig at vi samarbeider godt og snakker med hverandre om barnas hverdag. Sammen skal vi støtte barna slik at de opplever å mestre gode lekerutiner sammen med venner.

Som vi er barnas talspersoner, er også foreldrene det. Vi ønsker å få informasjon fra hjemmet om ting som har betydning for barnets trivsel i hverdagen. Vi ønsker at vi kan spørre hverandre dersom noe er uklart. Barna tilbringer store deler av livet sitt i barnehagen, og det er mange ting som påvirker hverdagen deres.

«Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling.» (Rammeplan for barnehagen)

I hverdagen møtes foreldrene og personalet ved levering og henting. Helst møter personalet barn og foreldre i garderoben når de kommer om morgenen, og vi snakker gjerne noen ord sammen ved henting. I tillegg har vi foreldresamtaler og foreldremøter. Vi har oppstartsamtale med foreldrene til alle nye barn ganske kort tid etter oppstart.

Vi arbeider for å være en god barnehage, og foreldrene er viktige bidragsytere. Vi ønsker derfor tilbakemeldinger på hva foreldrene liker og ikke liker og ønsker at foreldrene spør når de lurer på noe.

For å fremme et godt samarbeid mellom barnehage og hjem skal vi i Berg barnehage:

- Gi tilbud om foreldremøte og to foreldresamtaler i løpet av barnehageåret hvor samarbeid om barnas beste er i fokus
- Gjennomføre brukerundersøkelser som tas med i vurderings- og planleggingsarbeidet vårt
- Sørge for at alle foreldre får referat fra foreldremøter, su-møter og foreldrerådsmøter
- Ta foreldrenes meninger og ønsker med i planleggings- og vurderingsarbeidet vårt
- Gi foreldre nødvendig informasjon via Kidplan, e-post, hjemmesiden og oppslag i barnehagen
- Informere om planer og utarbeide oppsummering av måneden som har vært
- Gi nødvendig informasjon til foreldre ved levering og henting
- Gi foreldre mulighet til å få snakke med en av de ansatte ved behov
- Ta kontakt med foreldrene ved tegn på at barnet ikke trives, blir mobbet eller mobber i barnehagen
- Ringe foreldrene umiddelbart dersom barnet får feber, oppkast, diarè eller dårlig almenntilstand
- Invitere foreldre til arrangementer i løpet av barnehageåret
- Sørge for at barna kjenner seg trygge, inkludert og betydningsfull i barnehagen

De ansatte i Berg barnehage forventer at foreldre:

- Holder seg oppdatert gjennom Kidplan, e-post og oppslag
- Sier ifra til oss dersom det skjer ting i familien som kan påvirke barnet slik at vi kan gi barnet den støtte og omsorg som barnet trenger i den gitte situasjonen
- Forteller om ønsker, behov og forventninger til barnehagen slik at vi sammen kan gi barnet en best mulig barnehagehverdag
- Melder om fravær så tidlig som mulig slik at vi kan planlegge dagene ut fra antall barn og ansatte
- Deltar på foreldremøter, foreldresamtaler og arrangementer i barnehagen så godt det lar seg gjøre
- Tar kontakt med oss dersom de ser eller hører om utestenging og/eller mobbing i barnehagen
- Jevnlige rydder i garderobehyllene og passer på at barnet alltid har skifteklær og klær/sko som passer til årstiden
- Ikke offentliggjør bilder og video tatt i barnehagesammenheng på nett/sosiale medier.

7.1 Foreldreråd og samarbeidsutvalg

Foreldrerådet er foreldrenes interesseorgan og består av foreldrene/foresatte til alle barna i barnehagen. Foreldrerådet er det formelle organet som skal gi alle foreldrene medinnflytelse på barnehagens virksomhet. Foreldrerådet skal fremme fellesinteressene til foreldrene og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø. Foreldrerådet skal også bli forelagt og har rett til å uttale seg i saker som er viktige i forhold til foreldrenes forhold til barnehagen.

Samarbeidsutvalget (SU) skal sikre samarbeidet mellom barnas hjem og barnehagen. Det er vedtatt i barnehageloven at alle barnehager skal ha et SU. Samarbeidsutvalget skal bestå av representanter fra

foreldrene og de ansatte. Barnehageeier skal sørge for at saker som er viktige skal legges fram for samarbeidsutvalget. SU har som oppgave å være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ og skal blant annet fastsette barnehagens årsplan.

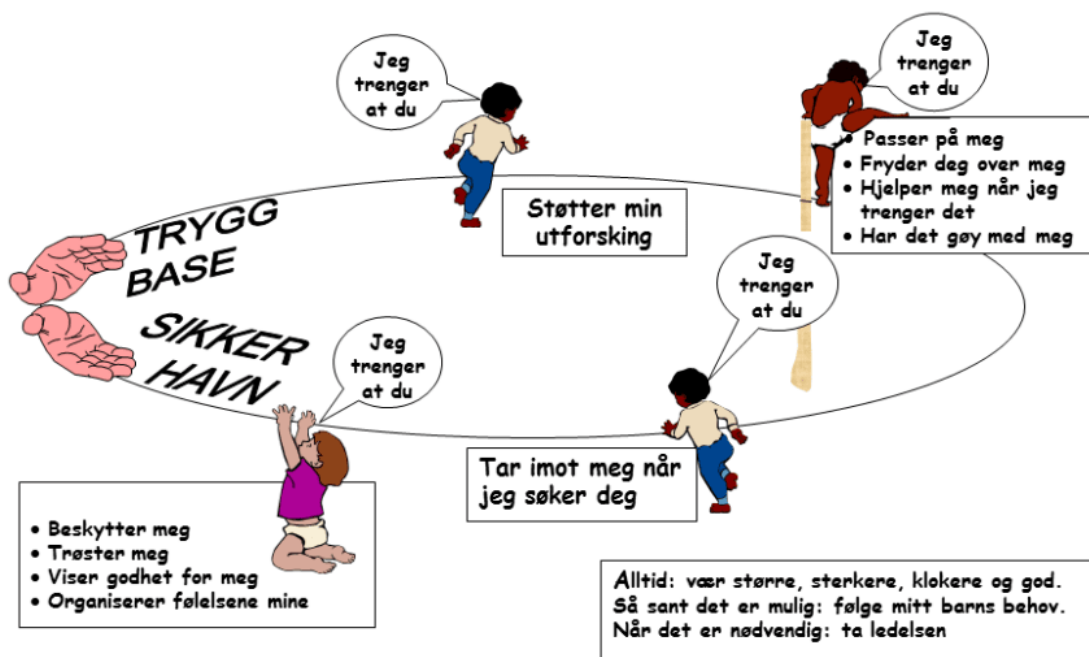
7.2 Eierstyret

Berg barnehage er en privat, ideell barnehage. Eierstyret representerer barnehagens eiere, som er foreldrene. Styreleder er i praksis nærmeste leder til barnehagens daglige leder. Hovedmålet til styret er å sikre at barnehagen drives på beste måte i samsvar med lovverk, vedtekter og årsmøtets vedtak.

8.0 OVERGANGER

8.1 Overganger, tilknytning og trygghetssirkelen

Trygghetssirkelen er en visuell sirkel som vi bruker i vårt arbeid med å forstå og møte barnas behov på en god måte, særlig i forbindelse med barnehagestart når vi skal bli kjent med hverandre og barna skal bli trygge i barnehagen. Den illustrerer barnets tilknytning til den voksne, hvordan den voksne er den trygge og sikre havnen og hvordan barnet beveger seg ut av den trygge havnen for å undersøke og utforske. Selv om barnet har behov for å utforske og beveger seg bort fra den trygge havnen, så trenger det fortsatt den voksne. Barnet har behov for at den voksne hjelper og støtter barnets utforskning, viser godhet og trøster og deler barnets glede. Tilknytning og utforskning henger sammen og står i et avhengighetsforhold til hverandre. Mens tilknytning kan forklares ut fra barnets avhengighet og behov for beskyttelse, så kan utforskning forklares ut fra selvstendighet og behov for å undersøke og mestre verden. I overganger er trygghetssirkelen et viktig og godt verktøy å bruke for å forstå barnets behov slik at man kan gjøre overgangssituasjoner så trygge og gode som mulig for barnet.

8.2 Overgang fra hjem til barnehage

«Pernille stabbet av gårde og visste at de voksne ventet som en trygg havn dersom hun ombestemte seg og ønsket å vende tilbake. Hun fikk bekreftet at de voksne var der for henne når hun trengte det og opparbeidet på denne måten tillit og trygghet. At Pernille har denne trygge havnen gjør at hun kjapt kan fortsette ferden og gjøre nye oppdagelser av verden.»

Denne praksisfortellingen viser hvordan en trygg og god tilknytning til de ansatte i barnehagen er en forutsetning for barns trivsel, utvikling og læring. En trygg tilknytning innebærer at vi blant annet skal ha stort fokus på en god tilvenning når barn skal starte i barnehagen vår. Tilknytningsprosesser tar tid, gjerne flere uker og måneder, derfor skal vi legge til rette for at man kan bruke minst én uke på tilvenningen ved oppstart i barnehagen for å gi barna en best mulig start. På denne måten kan barna få tid på seg til å bli kjent og trygg i barnehagen før de skal være i barnehagen helt uten foreldrene. Vårt mål er at overgangen fra hjem til barnehage ikke skal oppleves som et brudd, men som en utvidelse av mulighetene for kontakt og nye erfaringer. Tilvenning til nytt miljø og nye situasjoner er en prosess som tar tid, både for foreldre og barn. Tilvenningsprosessen starter derfor allerede før oppstartsdato og for å gjøre overgangen fra hjem til barnehage best mulig skal vi:

- Tilby besøksdager for nye barn og foreldre i forkant av oppstart
- Sende ut informasjonshefte om barnehagen til foreldrene før oppstart
- Legge til rette for at foreldre kan bruke god tid til tilvenning ved å tilpasse til den enkelte familie
- Gjennomføre oppstartssamtale med barnets foreldre kort tid etter oppstart

Tilknytning er et tema som må stå sentralt når man jobber med barn. Barn er avhengig av gode voksne som ser, lytter og er der for dem. De voksne må lytte til hele barnet, ikke bare til ordene som de sier. Hva prøver barnet å fortelle meg? Hva streber det etter å nå eller få til? Hvordan kan vi hjelpe barnet å mestre dette? Trygghet er et kjernebegrep her. På tryggheten bygges selvfølelsen, selve grunnmuren for oppfatningen av oss selv. Selvfølelsen bygges stein for stein tidlig i livet, og er avhengig av voksne som tilfredsstillende barnets grunnleggende behov for omsorg, hjelp og støtte. På denne avhengigheten skal barnets selvstendighet utvikles. Et trygt barn er rustet til å mestre hva som helst!

«Lille Pernille har nettopp lært seg å gå. Hun stabber ivrig av gårde mot de større barna foran henne. På bakken ligger en gren som Pernille snubler i, og hun faller så lang hun er. En voksen i barnehagen er raskt på plass for å gi trøst og få henne på beina igjen. Pernille roer seg fort og stabber fornøyd videre.»

8.3 Overgang fra barnehage til skole

Skolestart er en stor overgang for barnehagebarna og de skal derfor forberedes til dette. Forberedelsene skjer gjennom opplevelsen av at det er en sammenheng mellom barnehage og skole i tillegg til at barna skal ha erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som skal bidra til et godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skole. Selv om både barnehage og skole er institusjoner for omsorg, oppdragelse, lek og læring, så er det mye ulikt i barnehage og skole. Vi skal derfor bidra til at barna møter forskjellene med nysgjerrighet og vi skal forberede barna ved å bli kjent med noen av forskjellene.

Kroneklubb

De barna som går det siste året sitt i barnehagen, er blitt gode lekere og kommer stadig tilbake til gode lekerutiner. Dette siste lekeåret i barnehagen har vi stor respekt for, og vi legger til rette for at det skal være god tid til lek. De eldste barna er viktige i barnehagen, det er de som har best utviklet lekerutiner, og de har stor betydning for lekemiljøet. Vi ønsker at barna i Kroneklubben dette siste året får oppleve seg selv som «dronninger» og «konger» av leken. De andre barna ser opp til de eldre, og det de finner

på. Det er en uvurderlig erfaring å få lov å være i en slik rolle og med personalets hjelp skal førskolebarna få være på tronen på en klok og hyggelig måte.

Kroneklubben har en fast «møtetid» i uka. Da samler vi oss og holder på med ulike aktiviteter sammen. Vi fordyper vi oss i ulike tema, leser, klipper, tegner, leker regelleker, har yoga, lager film, dramatiserer, lærer førstehjelp og trafikkregler mm.

I tillegg arbeider vi for at barna skal oppleve å bli selvstendige i garderoben og på do, mestre å ta vare på tingene sine på tur, samarbeide m.m. Barna i Kroneklubben får også spesielle ansvar, og må øve litt på å stå i oppmerksomhet med sang og roller. Kroneklubben drar blant annet på kirkevandring i Tromsdalen kirke før jul - en flott og lekende time gjennom kirka, de besøker brannstasjonen på våren og tar seg en tur på Vitensenteret i løpet av året.

Det siste halvåret i barnehagen blir det arrangert 3-4 skoletreff på Reinen skole for de barna som skal starte der. Da møtes barn fra flere barnehager og barna får erfaring med å være i en større gruppe. Ved skolestart treffer de igjen barna de har sett, lekt med og kanskje snakket med på skoletreffene.

Mot slutten av barnehageåret øver barna til ei forestilling som blir vist for foreldrene på avslutninga.

For å gi barna en god overgang fra barnehage til skole skal vi:

- Ha foreldremøte på høsten for førskolebarnas foreldre og informere om skolestart og kroneklubben
- Ha ukentlig kroneklubb hvor barna får bygge ett fellesskap rundt det å være størst i barnehagen og snart skolebarn. I kroneklubben forberedes de på skolestart gjennom lek og aktivitet.
- Benytte ulike overgangsobjekter i kroneklubben. Dette er en bok, en sang, en lek og et spill som barna også møter på skolen
- Markere førskolebarnas slutt i barnehagen med en avslutning
- Utarbeide og overlevere språkmappe og informasjon til skolen (for flerspråklige barn)
- Delta på fagmøter og samarbeidsmøter med skolen
- Delta på overføringsmøte med skolen
- Ha vekt på overgangen mellom barnehage og skole på den siste foreldresamtalen i barnehagen hvor blant annet skriftlig informasjon fra barnehage til skole gjennomgås

9.0 SAMARBEIDSPARTNERE

IBID (Ideelle barnehager i dialog)

Barnehagen er medlem i IBID, et samvirkeforetak som eies av 34 private ideelle barnehager hvor 24 holder til i Tromsø. Barnehagene er selvstendige enheter, men har valgt å knytte seg tettere sammen gjennom foretaket. IBID arbeider for å fremme ideell barnehagedrift. I samarbeid med IBIDs medlemmer er IBID i kontakt med politiske partier og er aktive i det offentlige ordskiftet. IBID utvikler også tilbud og gjennomfører aktiviteter som barnehagene har behov for. IBID jobber blant annet med å forhandle avtaler med leverandører for sine medlemsbarnehager. Ved å gå inn på felles avtaler ser vi at private, enkeltstående barnehager kan redusere sine kostnader betydelig. IBID tilbyr også et vidt spekter av kompetanseutvikling, veiledning og kurs. IBID SA er i likhet med sine medlemsbarnehager en ideell organisasjon, og barnehagene kan ikke ta ut utbytte av driften fra IBID.

Private Barnehagers Landsforbund (PBL)

Barnehagen er medlem i PBL som er en interesse- og arbeidsgiver-organisasjon for private barnehager i Norge, både kommersielle barnehager og ideelle barnehager. PBL gir sine medlemsbarnehager rådgiving om barnehagedrift og har alt fra jurister til økonomer ansatt på sine rådgivningsavdelinger. De har også egen bedriftshelsetjeneste, regnskapskontor og et HMS-system utarbeidet for barnehager og samt andre medlemsfordeler- og produkter som medlemsbarnehagene kan benytte seg av.

Tromsø kommune

Kommunen er tilsynsmyndighet etter barnehageloven og skal kontrollere at både kommunale og private barnehager driver i henhold til barnehageloven med underliggende regelverk. Vi er, sammen med alle private og kommunale barnehager i kommunen, en del av samordnet opptak der Tromsø kommune koordinerer og drifter søkerportale og opptakssystemet. Tromsø kommune deler og informerer oss også om barnehagefaglige saker og vi kan søke råd og veiledning hos

Tverrfaglig samarbeid og tidlig innsats (BTI – Bedre tverrfaglig innsats)

Tverrfaglig samarbeid innebærer å jobbe sammen med ulike instanser hvor det er ansatte med ulike yrkeskompetanse. Dette for å sikre at barn og familier får et best mulig tilbud tilpasset deres behov og at hjelp og støtte. Med tidlig innsats er målet at de som har behov for det, gis hjelp og støtte så tidlig som mulig. Innenfor tverrfaglig samarbeid og tidlig innsats har vi følgende samarbeidsinstanser:

- **Ressursteam** er team som er en del av en samarbeidsmodell knyttet til BTI. Hvert ressursteam består av daglige ledere, spesialpedagoger, pedagogiske ledere, PPT og helsesykepleier.
- **Læringsmiljøteamet** jobber med utvikling, veiledning og konsultasjon når det gjelder læringsmiljø i skole og i forhold til førskolebarn og barnehager.
- **Lavterskelteamet** gir rask psykisk helsehjelp til barn og unge mellom 0–18 år. De er et tverrfaglig team med ansatte fra barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP Tromsø) og Tromsø kommune. Lavterskelteamet kan gi hjelp og veiledning eller delta i møter med barn, ungdom, foresatte, lærere, barnehageansatte eller andre fagpersoner.

Andre samarbeidspartnere

- **Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT)** er en rådgivende tjeneste som fungerer som sakkyndig instans i spørsmål om barn, ungdom og voksnes opplærings situasjon og behov for spesialundervisning.
- **Habilitering for barn og unge Tromsø (HABU)** gir tilbud til barn og unge i alderen 0-18 år med medfødte eller ervervede funksjonsnedsettelse av kompleks og sammensatt karakter. Tilbudet gis blant annet som tverrfaglig utredning, behandling, veiledning og oppfølging, samt kurs og opplæring til foresatte og lokalmiljøet.

- **Helsestasjonene** er et gratis tilbud for alle barn i alderen 0-5 år og deres foreldre. Helsestasjonen samarbeider også med andre instanser, deriblant barnehager, familierapeuter, barnevern, koordinerende enhet og pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) ved behov. De ansatte består blant annet av jordmor, helsesykepleier, lege og fysioterapeut
- **Skolene** samarbeider vi med i forbindelse med overgang fra barnehage til skole. Dette innebærer blant annet samarbeidsmøter, overføringsmøter og førskoletreff for førskolebarna.
- **Barnevernstjenesten** skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Bufdir gir faglige anbefalinger, utvikler tiltak og har generell oversikt over feltet, mens det kommunale barnevernet har ansvaret for å sikre hjelp til det enkelte barn. Alle barnehageansatte har plikt til å melde fra til barnevernet dersom de har mistanke om at barn lever under forhold som kan skade barnets psykiske og/eller fysiske helse og utvikling. Barnehagen kan også bli kontaktet av barnevernet dersom de skal undersøke nærmere forhold som barnet lever i. Barnevernet kan veilede barnehagen vedrørende arbeid med enkeltbarn og barnegrupper.
- **Barne- og ungdomspsykiatri (BUP)** uttreder og behandler barn og unge i alderen 0 - 18 år med psykiske problemer samt yter hjelp til deres familier. De tar også del i det forebyggende arbeidet innenfor det barne- og ungdomspsykiatriske fagområdet. BUP tar imot henvisninger (skriftlige) fra det kommunale hjelpeapparat og sykehus. I kommunene kan allmennleger, helsesøstre, pedagogisk/psykologisk tjeneste eller barnevern ta initiativ til henvisning. Alle henvisninger må gå via lege og henvisning må skje i samråd med foreldre. BUP kan innhente informasjon fra barnehagen vedrørende enkeltbarn.
- Barnehagen samarbeider også med andre faginstanser eller ressurscenter ved behov, inkludert NAV, legekontor, barnehuset og logoped.

10.0 POLITIATTEST, TAUSHETSPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT

I henhold til barnehagelovens § 30, må alle som jobber i barnehage levere godkjent politiattest før de begynner å jobbe i barnehagen. Poliattesten skal ikke være eldre enn 3 måneder når den leveres til daglig leder i barnehagen.

Alle barnehageansatte har taushetsplikt og må skrive under på taushetserklæring. Taushetsplikten omfatter forhold som er av privat karakter om barn, hjem, andre ansatte eller forhold som vedrører barnehagedriften. Taushetsplikten omfatter både en plikt til å tie om opplysninger om personlige forhold man får kjennskap til som ansatt i barnehagen og en plikt til å hindre at noen på annen måte får kjennskap eller tilgang til slike opplysninger. Når man har skrevet under på dette dokumentet vil det si at ingen informasjon om andres personlige forhold kan føres videre. Dette gjelder også etter man har avsluttet sitt arbeid i barnehagen.

Barnehageansatte har, i henhold til ulike lovverk som inkluderer barnehageloven, opplysningsplikt. Dette innebærer at barnehagen skal gi sosialtjenesten og helse- og omsorgstjenesten bistand i klientsaker. Barnehagen har en forebyggende funksjon i samfunnet og skal ha ett bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. Barnehagen skal også ha kunnskap om hvordan dette skal forebygges og oppdages. Hvis det er grunn til å tro at barn blir mishandlet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, plikter barnehagen å melde fra til barneverntjenesten jfr. Lov om barnehager § 46.

12.0 ÅRSJUL 2024/25

Måned	Merkedager, arrangementer og gjøremål	Fagdager 2024-2025
August	Tema: Tilvenning/bli kjent/vennskap Fokus på trygg tilknytning, trygghet, relasjoner og lek	
September	Foreldremøte Foreldrerådsmøte	
Oktober	Brannvernuke Foreldresamtaler	3. oktober 4. oktober
November	Foreldresamtaler Mørketidsmarkering Møte i samarbeidsutvalget	18. november
Desember	Juleforberedelser inkludert juletrehogst Lucia Nissefest/nissemarsj Julebord Brukerundersøkelse	
Januar	Solfest	2. januar
Februar	Markere samefolkets dag (6. februar) Karneval BIFF (Berg Filmfestival)	
Mars	Barnehagedagen 11. mars: La leken leve! OL på Berg	
April	Påskeforberedelser/markering av påske Barnesamtaler Årsmøte	
Mai	Våropprydding Markering av nasjonaldagen - gå i prøvetog Ruge frem kyllinger Brannøvelse Foreldresamtaler	2. mai
Juni	Besøksdager for barna som begynner til høsten Avslutning for kroneklubben Sommerfest Dugnad	
Juli	Sommerbarnehage Ferieavvikling (stengt uke 28 og 29)	